

МІЖНАРОДНИЙ ФОНД «ВІДРОДЖЕННЯ»
ФОНД ВІДКРИТОГО СУСПІЛЬСТВА
ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ФОНД «КРОК ЗА КРОКОМ»

ПРОЕКТ
**ЦЕНТРИ ДЛЯ БАТЬКІВ ДІТЕЙ ВІКОМ ВІД НАРОДЖЕННЯ ДО
ШЕСТИ РОКІВ У РОМСЬКИХ ГРОМАДАХ ЗАКАРПАТТЯ**

Інформаційна брошура

2010-2012 роки

ЗМІСТ:

Подяка	3
Передмова	4
Про проект	8
Програми проекту	12
Публікації проекту	15
Інформація про Центри	18
Корисні посилання	21

ПОДЯКА

Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» висловлює глибоку вдячність всім, хто підтримував цей проект:

Ініціативі «Копачі Рома» Програми «Раннє дитинство» Фонду Відкритого Суспільства, Програмі «Рома України» Міжнародного фонду «Відродження», які надали фінансову та організаційну підтримку;

Місцевим управлінням освіти м. Ужгород, м. Чоп та м. Свалява, які надали організаційну та методичну підтримку на місцях.

Звичайно, що цей проект не був би таким успішним, якби не відданість та ентузіазм керівників Центрів для батьків:

Адама Йосипа - керівника Центру для батьків, Громадська організація Товариство циган Закарпаття «Рома»;

Бориса Бучко - керівника Центру для батьків, Закарпатське обласне Товариство ромів «Романі Чгіб»;

Йосипа Бакоша - керівника Центру для батьків, Громадська організація «Чопська демократична спілка ромів»;

Олександра Горвата - керівника Центру для батьків, Свалявська Громадська організація «Нові перспективи».

Велика вдячність і повага інструкторам, які працювали і продовжують працювати з батьками, щоб забезпечити їх відповідними знаннями та навичками для роботи зі своїми дітьми, а також розуміти важливість забезпечення навчального досвіду з перших днів життя дітей.

Велика вдячність творчій групі, що була задіяна до координації заходів за проектом та адаптації матеріалів: Галині Токар, Світлані Адам, Наталії Фізар, Тетяні Дуран, Юрію Кертес, Беаті Панулич, Варварі Папп, Анжеліці Рац, Октавії Адам, Сергію Чічак.

ПЕРЕДМОВА

Сучасний процес європейської інтеграції потребує від України, як і від більшості європейських країн, особливої уваги до питання захисту прав національних меншин та усунення будь-якої нерівності між ними. Протягом останніх років провідне місце у політиці Ради Європи та Європейського Союзу, що стосується сфери прав національних меншин, належить питанню інтеграції представників ромського етносу. Підтвердженням цього стало ухвалення ряду директивних документів, основними з яких є Рішення Ради Міністрів Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) №3/03 від 2 грудня 2003 року, яким схвалено План заходів з покращення становища ромів в регіоні ОБСЄ; Страсбурзька декларація щодо ромів (документ Комітету Міністрів Ради Європи СМ (2010) 133 від 20 жовтня 2010 року); рамкова програма Європейського Союзу з національної стратегії інтеграції ромів до 2020 року, викладена в Комунікації Європейської Комісії COM (2011) 173 від 5 квітня 2011 року.

На сьогодні роми порівняно з іншими національними меншинами залишаються найбільш соціально вразливою групою не лише у Європі, а й в Україні також. Роми в Україні мають ті ж проблеми, що і представники цього етносу в інших країнах Європи, зокрема: низький загальний освітній рівень, безробіття, незадовільні загальні показники здоров'я тощо. Саме на вирішення цих та інших питань спрямована Стратегія захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року, схвалена Указом Президента України від 8 квітня 2013 року №201/2013. Одне із основних завдань Стратегії - підвищен-

ня освітнього рівня ромів, зокрема через «роз'яснювальну роботу серед ромів щодо важливості отримання дітьми дошкільної, загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти».

Як свідчать наукові дослідження, готовність дитини до школи та її подальша успішність у навчанні залежить від того, наскільки дитина залучена до різних видів ігрової та навчальної діяльності з перших днів свого життя. Саме тому так важливо, щоб батьки, які є найпершими вчителями своєї дитини, розуміли особливості розвитку малих дітей та створювали всі необхідні умови для розвитку та навчання і, найголовніше, брали участь у грі та навчанні разом зі своїми дітьми.

Проте батьки малих дітей, особливо ромські батьки, самі потребують підтримки в питаннях розвитку та навчання своїх дітей. Саме тому більшість програм, які спрямовані на підготовку дітей до школи, включають в себе компонент з підтримки батьків.

З метою підтримки батьків дітей віком від народження до шести років за підтримки Програми «Раннє дитинство» Фонду Відкритого Суспільства були розроблені програми для батьків «Впевнене батьківство» та «Готуємося до школи», які були апробовані в країнах-членах Міжнародної асоціації «Крок за кроком» та адаптовані до національних умов. В Україні зазначені програми реалізуються в рамках проектів Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» та ЮНІСЕФ. За підтримки ЮНІСЕФ був реалізований проект «Там, де немає дитячих садків», який впроваджувався у двох районах Івано-Франківської області.

Протягом 2010-2012 років ВФ «Крок за кроком» реалізовував проект «Центри для батьків дітей віком від народження до шести років у ромських громадах Закарпаття» за підтримки ініціативи «Копачі Рома» програми «Раннє дитинство» Фонду Відкритого Суспільства та Програми «Рома України» Міжнародного фонду «Відродження».

Реалізація проекту «Центри для батьків дітей віком від народження до шести років у ромських громадах Закарпаття» продемонструвала ряд позитивних змін у розумінні значення освіти та мотивації ромських батьків до навчання своїх дітей. Одними з успішних результатів проекту стало залучення понад сотні ромських батьків до програм «Впевнене батьківство» та «Готуємося до школи», що впроваджувалися на базі організованих Центрів для батьків у ромських громадах у містах Ужгород, Чоп і Свалява.

Навчання батьків проводили інструктори – представники ромських організацій – учасниць проекту, які пройшли відповідну підготовку під час тренінгів ВФ «Крок за кроком».

Але найголовніший результат – це те, що ромські діти отримують більше можливостей для розвитку й навчання вже з перших днів, а більше 30 дітей 6-річного віку успішно були прийняті у перші класи загальноосвітніх навчальних закладів.

ІНВЕСТУВАННЯ В ОСВІТУ

ЧОМУ НЕОБХІДНО ІНВЕСТУВАТИ В ОСВІТУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ?

ЗДОРОВ'Я

- Програми, що спрямовані на забезпечення здорового харчування, імунізацію та розвиток гігієнічних навичок, а також програми розвитку та навчання, мають великий вплив на здоров'я дітей.
- Програми, що спрямовані на розвиток когнітивних та соціально-емоційних здібностей, ведуть до зменшення проблем зі здоров'ям у дорослому житті (Schulman 2005).
- Програми, що спрямовані на розвиток когнітивних та соціально-емоційних здібностей, покращують здібності дітей до саморегуляції власної поведінки та емоцій і, відповідно, зменшують ризик деструктивної поведінки (куріння, вживання алкоголю тощо).
- Дослідження (Walker 2007) свідчать, що близько 200 млн. дітей віком до 5 років не зможуть досягнути свого власного потенціалу розвитку у дорослому житті, якщо не будуть отримувати повноцінного харчування, оздоровчих та освітніх послуг.

ГОТОВНІСТЬ ДО ШКОЛИ

- Програми, що спрямовані на розвиток та навчання дітей дошкільного віку, здорове харчування, навчання батьків, позитивно впливають на розвиток готовності дітей до школи та подальші успіхи у навчанні.
- Дослідження свідчать, що готовність дітей до школи залежить не лише від розвитку їх когнітивних здібностей, а й від рівня розвитку фізичного, ментального та емоційного здоров'я, а також від вміння взаємодіяти з іншими (Hair 2006).
- Розвиток дитини (когнітивний, ментальний, соціальний, емоційний і фізичний,

розвиток мови та мовлення) суттєво залежить від якості і кількості можливостей для навчання у ранньому віці (Kagan, Moore, Bredecamp 1995).

- Невідповідне харчування, брак знань у батьків щодо підтримки розвитку своїх дітей негативно впливають на розвиток дітей та їх готовність до подальшого навчання у школі (Irwin, Siddiqi, Hertzman 2007).
- Діти із соціально вразливих груп, які не мали достатньої уваги до свого розвитку (фізичного, когнітивного, соціально-емоційного, розвитку мови та мовлення), мають брак мотивації та труднощі у навчанні (Feinstein 2003; Pianta and McCoy 1997; Currie and Thomas 1999).
- Діти, у яких низький рівень готовності до школи, здебільшого отримують низькі оцінки, залишаються на повторний рік навчання, залишають школу до завершення початкової освіти (Reynolds 2001; Heckman and Masterov 2007).
- Математичні та соціальні здібності дітей найкраще розвиваються у віці 4-5 років.
- Інвестування у якісні дошкільні програми може подолати відмінності між дітьми із соціально вразливих груп та дітьми із забезпечених сімей, забезпечуючи перехід до початкової школи та подальше навчання впродовж усього життя.
- Охоплення дітей якісними дошкільними програмами веде до кращих результатів навчання у школі та успішного завершення середньої освіти (Vegas and Petrow 2008; Berlinski, Galiani, and Gertler 2009).

ЕКОНОМІКА

- Навички дитини, що розвиваються у ранньому та дошкільному віці, створюють основу для подальшої освіти та успіху на ринку праці.
- Дошкільна освіта сприяє здатності дітей до навчання, взаємодії з іншими, розвитку навичок, що є основою для формального навчання та соціальної взаємодії.
- Брак зазначених вище навичок негативно впливає на досягнення у навчанні, здоров'я, працевлаштування, що в майбутньому має наслідки як для особи, так і для суспільства (Heckman and Masterov, 2007).
- Неповноцінне харчування у період від зачаття до двох років веде до суттєвих порушень когнітивного розвитку у дітей шкільного віку (Grantham-McGregor, 2007).
- Відповідне харчування (особливо у період від зачаття до двох років), рання стимуляція є критичними чинниками у процесі розвитку мозку та функціонування нервової системи (Дослідження Світового Банку, 2006).
- За результатами неврологічних досліджень (Young and Mustard 2007) виявлення порушень розвитку дітей та відповідні втручання є більш ефективними, коли вони здійснюються до 6 років, оскільки саме в цей період відбувається інтенсивне формування мозку.
- Чим пізніше суспільство втручається до вирішення деструктивної поведінки (куріння, вживання алкоголю тощо), тим більше ресурсів для цього витрачається (Heckman 2008).
- Дослідження свідчать, що рентабельність інвестицій суспільства у програми розвитку та навчання для дітей віком від народження до 6 років в середньому складає 7-16% за рік.

ПРО ПРОЕКТ

Проект «Центри для батьків дітей віком від народження до шести років у ромських громадах Закарпаття» реалізовувався Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» протягом 2010 – 2012 років у співпраці з Центром освітніх ініціатив (м. Львів) за підтримки програми «Рома України» Міжнародного фонду «Відродження» та ініціативи «Копачі Рома» програми «Ранне дитинство» Фонду Відкритого Суспільства у чотирьох ромських громадах Закарпаття.

Метою Проекту було розвинути спроможності батьків ромських дітей віком від народження до шести років забезпечувати догляд та підтримку навчання своїх дітей. Зазначена мета досягалась через створення Центрів підтримки для батьків у чотирьох ромських громадах Закарпаття в м. Ужгород, м. Чоп і м. Свалява.

Загальною метою цієї ініціативи було створення більш ефективного навчального середовища у тих сім'ях, в яких діти не відвідують дошкільні навчальні заклади,

де вони могли б підготуватися до школи. Хоча є багато шляхів досягнення цієї мети, усі програми з підготовки дітей до школи намагаються надати підтримку батькам і розширити їхні знання і навички щодо розвитку своїх дітей. З цією метою за підтримки Міжнародної асоціації «Крок за кроком» та Інституту Відкритого суспільства були розроблені навчально-методичні матеріали «Впевнене батьківство» та «Готуємося до школи», які стали основою наступних навчальних програм для батьків:

- Програма «Впевнене батьківство» для батьків дітей віком від народження до трьох років.
  - Програма «Впевнене батьківство» для батьків дітей віком від трьох до шести років.
  - Програма «Готуємося до школи» для батьків дітей віком 5-6 років.
- Навчальні програми для батьків прово-

дилися на базі створених Центрів інструкторами - представниками ромських організацій – учасників проекту, які пройшли відповідну підготовку під час тренінгів ВФ «Крок за кроком».

Центри підтримки для батьків були організовані на базі ромських організацій і були оснащені усім необхідним для проведення тренінгів для батьків за програмами «Впевнене батьківство» та «Готуємося до школи», надання консультацій батькам іншими фахівцями, організації занять для дітей тощо.

З метою впровадження навчальних програм для батьків Центри під час реалізації Проекту були забезпечені навчально-методичними матеріалами, розробленими Міжнародною Асоціацією «Крок за кроком» та адаптованими до українських умов.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ, ДОСЯГНУТІ В РАМКАХ ПРОЕКТУ

- Організація діяльності чотирьох Центрів для батьків у ромських громадах м. Ужгород, м. Чоп і м. Свалява.
- Підготовлено 18 інструкторів – представників ромських організацій – учасників Проекту, для роботи з батьками ромських дітей віком від народження до шести років за програмами «Впевнене батьківство» та «Готуємося до школи».
- Адаптовано та надруковано два посібники для інструкторів для роботи з батьками за програмами «Впевнене батьківство» та «Готуємося до школи».
- Видано 9 брошур для батьків з питань розвитку дітей віком від народження до шести років.
- Видано посібник для батьків «Зроби сам: граємось та навчаємось разом із дітьми».
- 105 батьків ромських дітей були залучені у діяльність за програмами «Впевнене батьківство» та «Готуємося до школи».
- До діяльності Центрів було залучено 10 волонтерів.
- 32 дитини шестирічного віку успішно пішли у перший клас загальноосвітніх шкіл міст Ужгород, Чоп і Свалява у вересні 2012 року.

ТВОРЧІСТЬ НАШИХ ДІТЕЙ

Усі барви життя

У кожній роботі наших дітей сплетені радість і любов

Люблю танцювати

Усі різні і всі разом

Мої мрії

ПРОГРАМИ ПРОЕКТУ

ПРОГРАМА «ВПЕВНЕНЕ БАТЬКІВСТВО»

*Один батько означає більше, ніж сто вчителів.
(Джорж Герберт)*

Програма «Впевнене батьківство» складається із двох програм:

- Програма «Впевнене батьківство» для батьків дітей віком від народження до трьох років.
- Програма «Впевнене батьківство» для батьків дітей віком від трьох до шести років.

Обидві програми базуються на переконанні, що батьки – найперші вчителі для своїх дітей. Але бути батьками – це досить важка праця і більшість батьків не навчалися цьому. Незважаючи на зростаючу увагу до питання охоплення дітей якісною дошкільною освітою, багато дітей все ще не отримують якісні освітні послуги. В той же час, більшість досліджень з питань освіти дітей раннього та дошкільного віку свідчать, що немає одного найкращого способу виховання дітей, що найважливішим чинником для здоров'я та розвитку дітей є взаємодія дитини і батьків.

Програма «Впевнене батьківство» має на меті підтримати батьків, допомогти їм зрозуміти в чому їхні сильні сторони, а також що потрібно їм покращити, щоб бути впевненими та успішними у процесі розвитку своїх дітей.

Принципи Програми «Впевнене батьківство»

Програма базується на взаємодоповнюючих принципах: принципах розвитку дитини та принципах навчання дорослих (батьків).

Принципи розвитку дитини:

- Діти навчаються активно через безпосередній фізичний досвід і соціальну взаємодію з дорослими та іншими дітьми.
- Діти найкраще навчаються, коли мають можливість активно експериментувати з предметами та ідеями для здійснення власних висновків.
- Гра – це найважливіший інструмент соціального, емоційного та когнітивного розвитку дітей.
- Розвиток дитини є цілісним явищем, що включає в себе фізичний, соціальний, емоційний, когнітивний розвиток, а також розвиток мови та мовлення. Розвиток в одній сфері впливає на розвиток в іншій сфері.
- Послідовність змін у процесі розвитку є загальною для всіх дітей, але час і швидкість можуть відрізнятися.
- Нові знання і навички створюються на основі вже набутих.
- Широкий діапазон у темпах розвитку різних дітей є нормальним явищем.
- Сім'я і місцева громада є оточенням, що містить безліч можливостей для навчання.

Принципи навчання батьків:

- Батьки можуть спрямовувати власне навчання.
- Батьки володіють власними стилями навчання (сприйняття).
- Батьки мають потребу ділитися власним досвідом.
- Батьки потребують інформацію щодо розвитку дітей.
- Батькам необхідно поєднання інформації та підтримки.
- Батьки потребують застосування того, про що вони дізналися.

Цілі Програми «Впевнене батьківство».

Загальна мета Програми полягає в тому, щоб підтримати сім'ї шляхом:

- Надання підтримки батькам у процесі розвитку та виховання своїх дітей.
- Надання інформації щодо розвитку дітей та альтернативних методів виховання.
- Забезпечення ефективного спілкування між батьками та їхніми дітьми.
- Розвитку навичок батьків забезпечити навчання для їх дітей на основі практичного досвіду.
- Сприяння партнерству між сім'єю та навчальним закладом.

Заняття з батьками

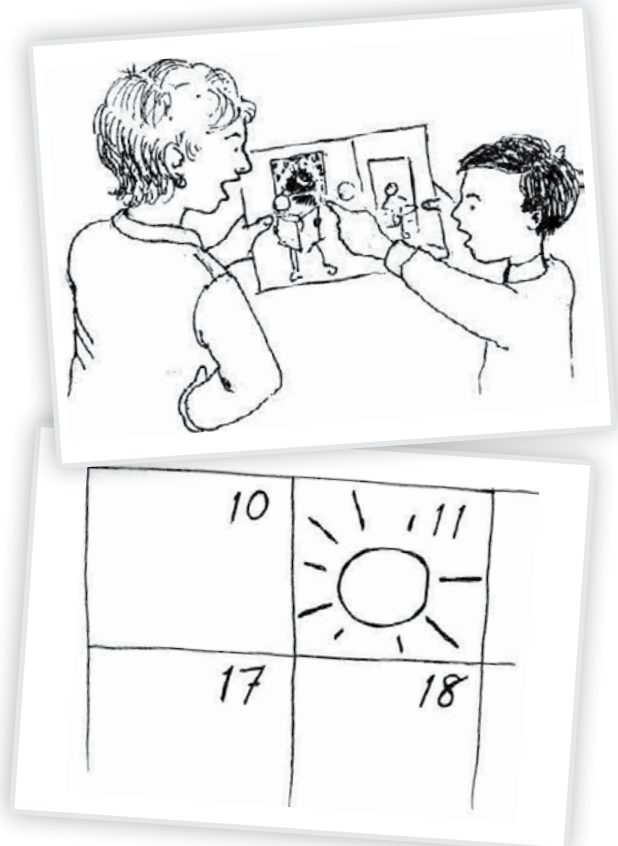
Програма «Впевнене батьківство» для батьків дітей віком від народження до трьох років складається з одинадцяти тематичних занять, які можуть бути різної тривалості – залежно від можливостей та інтересу батьків. Програма «Впевнене батьківство» для батьків дітей віком від трьох до шести років складається з десяти тематичних занять. Матеріали занять описані у відповідних посібниках.

Кожна тема містить формулювання конкретних цілей, які необхідно досягнути, матеріал для читання та серію завдань для батьків, які можуть проводитися в рамках одного чи декількох занять. Під час занять використовуються активні методи навчання, які інструктор вибирає відповідно до особливостей групи батьків – «мозкова атака», обговорення всією групою та у малих групах, рольові ігри, робота в парах, рефлексія тощо.

ПРОГРАМА «ГОТУЄМОСЯ ДО ШКОЛИ»

*Людина, яка дійсно поважає людську особистість,
повинна поважати її в своїй дитині, починаючи з тієї хвилини,
коли дитина відчула своє «я»
і відокремила себе від навколишнього світу.
(Дмитро Писарев)*

Загальна мета програми «Готуємося до школи» - створити більш ефективне навчальне середовище у сім'ях, у яких діти не відвідують дошкільні навчальні заклади, де б вони мали можливість підготуватися до школи. Ця програма розроблена для батьків дітей віком 4-6 років і спрямована на розвиток навичок, які визначають готовність дитини до навчання у школі. Програма триває 9 місяців і допомагає батькам підготувати дітей до того, щоб вони прийшли у школу з необхідними навичками та мотивацією до навчання. Особлива увага у Програмі приділяється розвитку базових навичок грамотності та лічби. Щомісяця батьки відвідують семінари, на яких отримують добірку матеріалів для батьків і матеріалів для дітей, які вони пізніше використовують дома. Хоча реалізація цієї програми розрахована на 9 місяців, її можна легко адаптувати до конкретних потреб родин.

ІГРОВЕ ЗАВДАННЯ „ДІЛИМО ВОДУ”

Для виконання вам знадобляться:
велика посудина (глек, каструля, пляшка),
малий посуд (стакани, чашки), вода

Хід виконання:

- Нехай ваша дитина наповнить водою якусь велику посудину (глек, каструлю, пляшку)
- Потім покажіть дитині набір маленьких склянок або інших посудин однакового розміру.
- Попросіть дитину відгадати, скільки склянок вона зможе наповнити водою з великої посудини.
- Після того, як дитина висловить своє припущення, нехай вона наливає воду в маленькі посудини і рахує, скільки з них вона зуміє наповнити по вінця. Наскільки близьким було її припущення?
- Повторіть цей процес, використовуючи глек іншого розміру та інші маленькі посудини.

ПУБЛІКАЦІЇ ПРОЕКТУ

ПОСІБНИК «ВПЕВНЕНЕ БАТЬКІВСТВО: СПРИЯЄМО РОЗВИТКУ МАЛЮКІВ ВІКОМ ВІД НАРОДЖЕННЯ ДО ТРЬОХ РОКІВ»

Результати сучасних досліджень все більше і більше свідчать про велике значення перших трьох років життя у розвитку дитини. Посібник «Впевнене батьківство: сприяємо розвитку малюків від народження до трьох років» містить серію модулів, розроблених для роботи саме з батьками дітей віком від народження до трьох років, які включають в себе наступні теми:

- Дивовижне немовля.
- Спілкування з малими дітьми.
- Соціальний та емоційний розвиток малих дітей.
- Як правильно годувати малюків віком від одного до двох років.
- Гра: навчатися весело та цікаво. Діти до року.
- Гра: навчатися весело та цікаво. Діти віком від одного до трьох років.
- Вчимося розмовляти із задоволенням.
- Книжки – це цікаво!
- Будуємо стосунки зі своєю дитиною і вчимося розуміти її темперамент.
- Встановлюємо межі допустимої поведінки.
- Як вберегти дитину від небезпек.

Основна мета кожного модуля полягає в тому, щоб надати батькам інформацію про розвиток дитини. Матеріали посібника, що використовуються під час занять з батьками, допомагають розвинути навички спостереження батьків по мірі того, як вони все більше починають розуміти, що хочуть повідомити їм їхні діти – вербально чи невербально.

ПОСІБНИК «ВПЕВНЕНЕ БАТЬКІВСТВО: СПРИЯЄМО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ВІКОМ ВІД ТРЬОХ ДО ШЕСТИ РОКІВ»

*Виховуючи свою дитину, ти виховуєш себе, свою людську гідність.
(Василь Сухомлинський)*

Посібник «Впевнене батьківство: сприяємо розвитку дітей віком від трьох до шести років» будується на тих же принципах і філософії, що й посібник для батьків дітей віком від народження до трьох років і відрізняється лише тематикою занять, які проводяться інструктором з батьками. Посібник може використовуватися як методичний матеріал для інструкторів при роботі з батьками, а також як матеріал для читання самими батьками.

Посібник містить десять тем, в кожній з яких дається формулювання конкретних цілей, яких необхідно досягти, матеріал для читання та серія завдань, які можуть бути організовані в одне або кілька занять в межах однієї теми. Такими темами є наступні:

- Розпочнемо!
- Що таке розвиток дитини?
- Як розвивається мозок дитини.
- Гра: навчатися весело та цікаво.
- Розвиток грамотності в ранньому віці.
- Роль батьків.
- Будуємо взаємини зі своєю дитиною та навчаємося розуміти її темперамент.
- Визначення междопустимої поведінки.
- Як вберегти вашу дитину від небезпеки.
- Перехід від дому до школи.

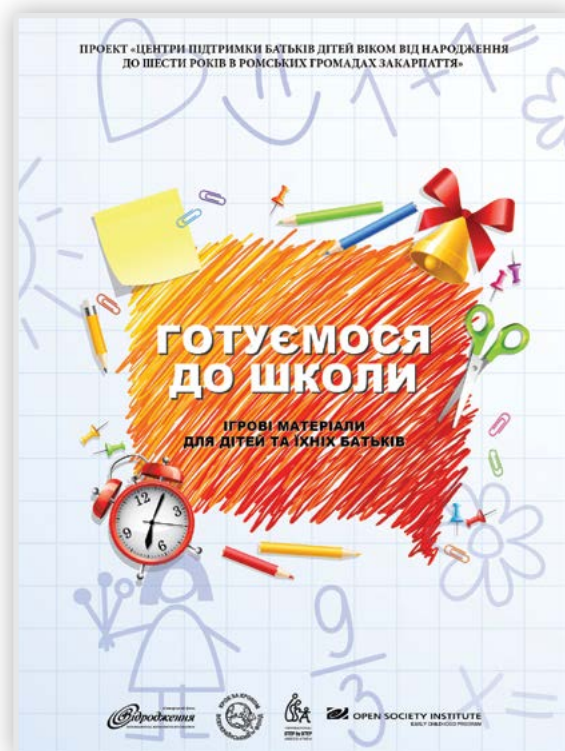

ПОСІБНИК «ГОТУЄМОСЯ ДО ШКОЛИ: ІГРОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ЇХНІХ БАТЬКІВ»

Посібник містить детально описані навчальні заняття, які проводить інструктор з батьками в рамках програми «Готуємося до школи». У Посібнику описані методи роботи, що забезпечують активну участь батьків у семінарі; викладаються основні поняття, що стосуються розвитку дітей, де особлива увага приділяється розвитку навичок лічби та грамотності; подається практичний аналіз ігор і завдань для батьків і дітей; наводяться вправи для розвитку у дітей навичок розв'язання завдань під час вивчення навчальних тем.

Посібник містить 9 наборів матеріалів відповідно до тривалості програми «Готуємося до школи». До кожного з дев'яти наборів матеріалів для батьків пропонують завдання, щоб ознайомити батьків з цими матеріалами, а також поділитися власним досвідом з використання попередніх наборів матеріалів.

Також посібник містить матеріали для дітей, в яких описані завдання й заняття для дітей з розвитку навичок лічби та грамотності, а також рекомендації щодо можливих змін залежно від успіхів і потреб дитини. У кожен набір матеріалів для дітей входять малюнки, ігри та інші матеріали, які розроблені спеціально для того, щоб розвивати у дітей любов і мотивацію до навчання. Ці матеріали спонукають дітей активно експериментувати зі звичайними побутовими предметами при розв'язуванні завдань. Отже, навчання відбувається в ігровій формі, яка є цікавою як для дітей, так і для самих батьків.

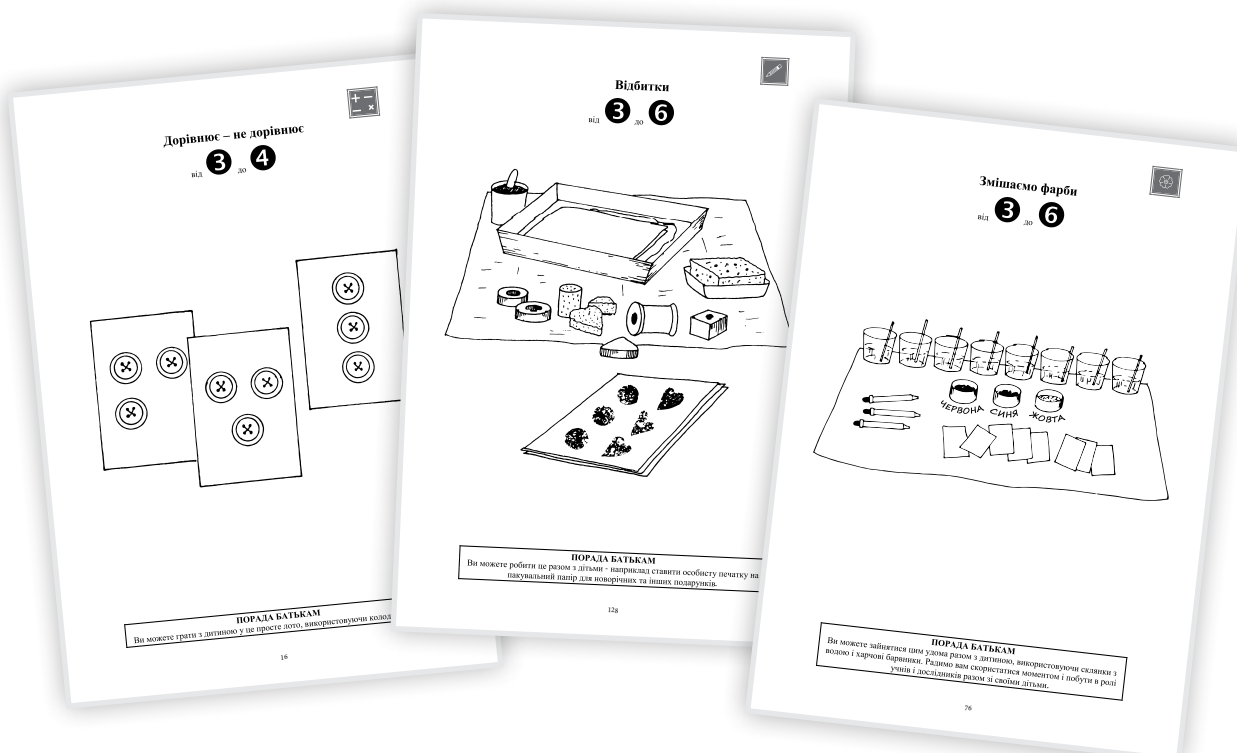

Робота над вашою книжкою сімейних історій.

Завдання інструктора: пояснити батькам, що для того, щоб зробити для своєї «Книжки сімейних історій» «відбитки» рук або ніг своїх дітей, необхідно обвести їх на папері та розфарбувати.

ПОСІБНИК «ЗРОБИ САМ: ГРАЄМОСЬ ТА НАВЧАЄМОСЬ РАЗОМ ІЗ ДІТЬМИ»

Посібник містить опис дидактичних та ігрових матеріалів для вивчення математики, природознавства, розвитку мовлення та творчих здібностей дітей віком 3-6 років і є чудовим ресурсом для батьків і педагогів. Матеріали, виготовлені власноруч разом із дітьми, перетворюють вивчення математики та природознавства у цікаву та захоплюючу подорож – це і «Лічильник метеликів», і «Фруктова танграма», і «Театр тіней», і багато інших веселих і пізнавальних видів діяльності для дітей та їх батьків. Цей посібник також є хорошим ресурсом для педагогів, які працюють в особистісно орієнтованому навчальному середовищі, і містить опис видів діяльності для дітей 3-6 років, які можна проводити у різних Центрах діяльності – Центр вивчення математики та природознавства, Центр гри з піском і водою, Центр драматичної гри, Центр грамотності, Центр гри з блоками тощо.

БРОШУРИ ДЛЯ БАТЬКІВ

*Не чекай, що твоя дитина буде такою, як ти або таким, як ти хочеш. Допоможи їй стати не тобою, а собою.
(Януш Корчак)*

- Як подбати про безпеку вашої дитини.
- Дисципліна і ваш малюк: можливості для навчання.
- Гра: навчатися весело і цікаво!
- Гра і навчання: перший рік життя.
- Книжки – це цікаво! Підготовка до навчання читання.
- Дивовижне немовля.
- Соціальний та емоційний розвиток: перші три роки.
- Вчимося розуміти темперамент дитини.
- Вчимо мову із задоволенням: від одного до трьох років.

ЦЕНТРИ ПРОЕКТУ

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ ТОВАРИСТВО ЦИГАН ЗАКАРПАТТЯ «РОМА»

Керівник Центру: Адам Йосип Іванович.

Інструктори по роботі з батьками: Адам Світлана Йосипівна,
Чічак Сергій Андрійович,
Адам Октавія Ігорівна.

Адреса для листування: вул. Богатирська , 45, м. Ужгород, 88007
Тел./факс: 0312 61 37 58
Ел.пошта: romaadam@ukr.net

Центр розпочав свою діяльність 24 січня 2012 р.

Здійснено дрібний ремонт приміщення.

Придбано: ксерокс, комп'ютер, дошку, меблі для батьків та дітей, іграшки для дітей, канцтовари для роботи з батьками.

Залучено 30 батьків.

Розклад занять для батьків: вівторок та п'ятниця. Заняття для обох груп з 15:00 до 18:00. Заняття за програмою «Впевнене батьківство» - 13 батьків. Заняття проводились один раз на тиждень. Всього проведено 34 заняття. Заняття за програмою «Готуємося до школи» - 17 батьків. Заняття проводились один раз на тиждень. Всього проведено 37 занять. Заняття з дітьми – підготовка до школи – вівторок та четвер з 10:00 -13:00.

Під час занять з дітьми мами, що приводили дітей, навчались грамотності, наприклад писати офіційні листи до управління освіти, соціального захисту, юристів тощо, вивчали разом із юристом центру правові питання щодо вступу дітей до школи. А також просто спілкувались на різні побутові теми: підготовка дитини до школи, розглядалися питання гігієни (миття рук, подолання педикульозу, загальна гігієна тіла дитини), питної води, прасування одягу.

ЗАКАРПАТСЬКЕ ОБЛАСНЕ ТОВАРИСТВО РОМІВ ТОВАРИСТВО «РОМАНІ ЧГІБ»

Керівник Центру: Бучко Борис Владиславович.
Інструктори по роботі з батьками: Дуран Тетяна Іванівна,
Фізер Наталія Юріївна.
Адреса для листування: вул. Дарвіна, 19, м. Ужгород, 88000
Тел./факс: 0312 63 81 35
Ел.пошта: romanicgib@ukr.net

Центр розпочав свою діяльність 07 лютого 2012 р.

Здійснено дрібний ремонт приміщення.

Придбано: ксерокс, комп'ютер, дошку, меблі для батьків та дітей, іграшки для дітей, канцтовари для роботи з батьками.

Залучено 32 батьків, з них 25 матерів.

Розклад занять для батьків: вівторок та четвер.

Заняття для обох груп з 14:00 до 18:00.

Група за програмою «Впевнене батьківство» - 18 батьків.

Було організовано 27 занять для батьків.

Група за програмою «Готуємося до школи» - 14 батьків.

Було організовано 25 занять для батьків.

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЧОПСЬКА ДЕМОКРАТИЧНА СПІЛКА РОМІВ»

Керівник Центру:

Бакош Йосип та Бакош Маріка

Інструктори по роботі з батьками:

Кертес Юрій Дюлович,
Панулич Беата Федорівна.

Адреса для листування:

вул. Приозерна, 94,
м. Чоп, 89502
Тел./факс: 0312 71 15 83
Ел.пошта: dsrscap@ukr.net

Центр розпочав свою діяльність 24 лютого 2012 р.

Приміщення Центру знаходиться у двох місцях:

на базі Чопської демократичної спілки ромів – проводяться заняття з батьками;

на базі недільної школи при церкві (двісті метрів від приміщення Демократичної спілки) – проводяться заняття з дітьми.

Залучено 26 батьків.

Режим роботи: вівторок та четвер з 15:00 до 17:30.

Група за програмою «Впевнене батьківство» - 12 батьків.

Всього проведено 34 заняття.

Заняття проводились один раз на тиждень.

Група за програмою «Готуємося до школи» - 14 батьків.

Всього проведено 29 занять.

Заняття проводились один раз на тиждень.

СВАЛЯВСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «НОВІ ПЕРСПЕКТИВИ»

Керівник Центру:

Горват Олександр.

Інструктори по роботі з батьками:

Папп Варвара Венцелівна,
Рац Анжеліка Венцелівна.

Адреса для листування:

вул. Гірська 93, м. Свалява, 89300

Тел./факс: 050 764 91 98

Ел.пошта:

Центр розпочав працювати з 12 квітня 2012 р.

Приміщення центру знаходиться поруч із приміщенням церкви.

Здійснено ремонт приміщення.

Придбано: ксерокс, комп'ютер, дошку, меблі для батьків та дітей, іграшки для дітей, канцтовари для роботи з батьками.

Залучено 17 батьків. Графік роботи центру: вівторок, п'ятниця з 15:00 до 18:00.

Група за програмою «Впевнене батьківство» - 11 батьків.

Всього проведено 18 занять.

Заняття проводились один раз на тиждень, у четвер.

Група за програмою «Готуємося до школи» - 6 батьків.

Всього проведено 18 занять.

Заняття проводились один раз на тиждень, у вівторок.

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

Міжнародна асоціація «Крок за кроком» (International Step by Step Association)

(www.issa.nl) – інноваційна мережа фахівців та організацій, які працюють у сфері розвитку та навчання дітей віком від народження до 10 років у країнах Центральної та Східної Європи, Центральної Азії. ISSA сприяє забезпеченню рівного доступу до якісної освіти для усіх дітей, а також сприяє розширенню можливостей сімей і фахівців-практиків. Члени мережі беруть участь в інноваційних партнерських проектах і є частиною професійної спільноти, що навчається. Для отримання більшої інформації звертайтеся за адресою membership@issa.nl або за адресою ВФ «Крок за кроком» admin@ussf.kiev.ua.

The ISSA Online Community (www.issa.nl/oc) містить новини у сфері дошкільної освіти, які постійно оновлюються на сторінці, інші ресурси у секції «Бібліотека» (Library), а також «спеціальні групи за інтересами», у тому числі й група REYN. Ця група дає можливість професійного спілкування за темами, які цікавлять членів мережі, а також містить оголошення про діяльність, пов'язану з REYN. Члени REYN заохочуються оновлювати свої профілі інформацією щодо своїх професійних інтересів, а також брати участь у дискусіях, які мають місце, як у групі REYN, так і в інших групах. Члени REYN, які спілкуються рідною мовою, заохочуються створювати власні групи.

Мережа Рома – Ранні Роки (Romani Early Years Network – REYN) є партнерською ініціативою Міжнародної асоціації «Крок за кроком» та ініціативою Копачі Рома Фондів Відкритого суспільства, Програми «Раннє дитинство». Метою діяльності мережі є розвиток спроможностей ромських фахівців з дошкільної освіти та інших спеціалістів, які працюють у ромських громадах шляхом надання можливостей для професійного розвитку, тренінгів, навчальних поїздок, міжнародних контактів тощо з питань дошкільної освіти. Мережа є відкритою для усіх, хто працює в ромських громадах – ромів та осіб інших національностей

Членство в мережі є безкоштовним. Запрошуються усі, хто зацікавлений приєднатися до віртуальної платформи REYN і стати членом мережі. Для цього потрібно написати на адресу membership@issa.nl.

Наступні **віртуальні платформи** є доступними для подальшої комунікації між членами мережі – кожна з яких має різні комунікаційні функції:

- **The REYN Blog** (reyn.blog.issa.nl) – це місце, де члени мережі можуть обмінюватися ідеями, досвідом, рефлексією щодо своєї роботи, мета якої дати кожній ромській дитині успішний старт у житті, починаючи з самого раннього віку.
- **The REYN FacebookGroup** (www.facebook.com/groups/Romani.Early.Years.Network) - це відкрита група, що може використовуватися для неформального спілкування між членами REYN.